

PILIEČIŲ Į(SI)TRAUKIMO GALIMYBĖS TVARKANT VIETOS REIKALUS KLAIPĖDOS MIESTO SAVIVALDYBĖJE

EDITA STUMBRAITĖ-VILKIŠIENĖ¹

Klaipėdos universitetas (Lietuva)

ANOTACIJA

Piliečių dalyvavimo problematiką tiriantys mokslininkai akcentuoja, kad demokratinuose procesuose pasigendama aktyvaus piliečių įsitraukimo į viešųjų klausimų sprendimą, eilinis pilietis paprastai yra apatiškas ir tingus veikti. Drauge pažymima, kad vietos savivalda yra arčiausiai gyventojų veikianti valdžia, kuri gali parinkti tinkamiausius bendravimo su gyventojais būdus ir priemones, atsižvelgdama į vietos sąlygas ir gyventojų poreikius. Straipsnyje siekiama įvertinti, kokias piliečių įtraukimo galimybes siūlo Klaipėdos miesto savivaldybės administracija. Straipsnyje nagrinėjamos piliečių dalyvavimo ir įtraukimo sampratų skirtys, teisės aktuose reglamentuojamos gyventojų dalyvavimo galimybės. Atlikus empirinį kokybinį tyrimą, gautų rezultatų pagrindu, taikant turinio analizės metodą, įvertinta, kaip dažnai 2023 metais Klaipėdos miesto savivaldybės gyventojai buvo kviečiami įsitraukti į įvairias su viešaisiais reikalais susijusias veiklas, kokiose srityse ir kokiais būdais gyventojų dalyvavimo buvo tikimasi tvarkant vietos reikalus. Piliečių įtraukimo galimybės vertinamos tiesioginio individualaus dalyvavimo aspektu, plačiau nedetalizuojant organizuoto (grupinio) įtraukimo galimybių. **PAGRINDINIAI ŽODŽIAI:** *piliečių dalyvavimo / įtraukimo galimybės, vietos reikalų tvarkymas, gyventojų dalyvavimo / įtraukimo būdai.*

JEL KLASIFIKACIJA: D78, H79, H83, K15.

DOI: <https://doi.org/10.15181/rfds.v44i3.2638>

Įvadas

2023 m. pabaigoje LR Seimas patvirtino Lietuvos ateities viziją „Lietuva 2050“, kurioje vienas iš strateginių siekių – „Piliečių kuriama demokratija: patikima, atvira, telkianti“. Valstybės valdymo ateities pokyčiai siejami su visuomenės ir valdžios institucijų tarpusavio pasitikėjimu pagrįstais santykiais, kur piliečiai yra įsitraukę ir kūrybingi atviros politikos formuotojai. Vizijoje projektuojama, kad 2050-ųjų Lietuvoje bus sudarytos lygios galimybės šalyje ir svetur gyvenantiems piliečiams drauge priimti sprendimus, skatinamos piliečių iniciatyvos. Taigi vizijoje akcentuojama aktyvaus piliečių įsitraukimo svarba, siekiant įgyvendinti esminius strateginius tikslus.

Piliečių dalyvavimo demokratijos plėtojimo ir vietos savivaldos sprendimų priėmimo procese problematiką Lietuvoje bei kitose šalyse yra analizavę nemažai mokslininkų: J. Bielskienė (2016), R. Petrauskienė, G. Žilinskas (2013), I. Česnulaitytė (2020), D. Schecter'is, B. Sullivan'as (2018), M. Fagence (2014) etc. Tyrimuose piliečių dalyvavimas analizuojamas kaip neatsiejama demokratinio valdymo dalis, išskiriant esmines su šiuo procesu susijusias problemas. Daugelis autorių sutinka, kad vietos savivaldos lygmuo yra tinkamiausias, ieškant veiksmingų dalyvavimo būdų ir analizuojant gyventojų pasyvumo priežastis. Neretai moksliniuose tyrimuose bandant paaiškinti nepakankamo gyventojų aktyvumo priežastis akcentuojami tokie su piliečių pozicija susiję aspektai, kaip nusivylimas, abejingumas, nusišalinimas ir pan. Ir gana retai piliečių įtraukimo galimybės nagrinėjamos iš vietos savivaldos institucijų pusės, kokie įtraukimo būdai ir priemonės siūlomi gyventojams ir kuriose srityse savivaldybių administracijos tikisi vietos gyventojų įsitraukimo.

¹ Edita Stumbraitė-Vilkišienė – Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Viešojo administravimo ir politikos mokslų katedros lektorė, socialinių mokslų daktarė (Vadyba ir administravimas 03S)
Moksliniai interesai: piliečių dalyvavimas valdyme, viešųjų paslaugų teikimas, NVO, valstybės tarnyba
El. paštas: edita.stumbraite-vilkisiene@ku.lt

Klaipėdos miesto savivaldybė yra viena didžiausių savivaldybių valstybėje, tad tikėtina, kad gali pasiūlyti daugiau ir įvairesnių galimybių gyventojams aktyviai veikti skirtingose vietos savivaldos srityse. Straipsnyje nagrinėjamas problematis klausimas, kiek Klaipėdos miesto savivaldybės administracija yra įtrauki gyventojų dalyvavimo atžvilgiu, kokiomis formomis ir kokiose srityse skatinamas jų įsitraukimas tvarkant vietos reikalus. Problematikos giluminė analizė siejama su Klaipėdos miesto savivaldybės atveju, kada tyrimo laukas apribojamas elektroniniu paštu gaunamo naujienlaiškio skelbimų turiniu, siekiant nustatyti, kokias piliečių įtraukimo galimybes siūlo savivaldybė ir į kokias veiklas kviečia įsitraukti vietos gyventojus.

Tyrimo objektas – piliečių įtraukimo galimybės tvarkant vietos reikalus.

Tyrimo tikslas – įvertinti piliečių įtraukimo galimybes tvarkant vietos reikalus Klaipėdos miesto savivaldybėje.

Tyrimo uždaviniai ir metodai: 1) taikant aprašomąjį, sisteminimo ir analizės metodus, aptariamą *piliečių dalyvavimo ir įtraukimo* sampratų skirtys ir su tuo susijęs netapatų aktyvumo skatinimo vertinimas; 2) taikant mokslinių šaltinių ir teisės aktų analizės ir sintezės metodus, nustatomi galimi dalyvavimo būdai vietos savivaldoje Lietuvoje; 3) atlikus kokybinį empirinį tyrimą, gautų rezultatų pagrindu, taikant turinio analizės metodą, duomenų sisteminimo ir interpretavimo metodus, vertinama, kaip dažnai 2023 metais Klaipėdos miesto savivaldybės gyventojai naujienlaiškio skelbimuose kviešti dalyvauti įvairiose veiklose, nustatyta, kokiose srityse ir kokiais būdais siekiama įtraukti gyventojus į vietos reikalų tvarkymą.

1. Piliečių dalyvavimo koncepcija

Šiuolaikinė demokratija pirmiausia suprantama kaip atstovaujamoji, liberali demokratija. Laikantis vertybinio požiūrio demokratija gali būti dalyvaujamoji, svarstomoji, procedūrinė ir kt., visoms formoms tinka pagrindinis principas – kiekvieno piliečio teisė dalyvauti valdžios procesuose (Fagence, 2014). Valdžios institucijos aktyviai ieško inovatyvių visuomenės įtraukimo būdų, laikantis trijų pagrindinių principų – dalyvavimo, skaidrumo ir atskaitingumo (Bendrakūryba ir svarstomoji demokratija: metodinės gairės, 2022, 4).

Atstovaujamosios demokratijos trūkumus bandoma spręsti vis dažniau propaguojant dalyvaujamąją demokratiją, o žvelgiant toliau į ateitį pereiti prie svarstomosios demokratijos (Česnulaitytė, 2020). Lietuvos ateities vizijoje „Lietuva 2050“ (2023, 25) numatoma plėtoti dalyvaujamąją ir svarstomąją demokratiją tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu, kartu ieškoma kitų inovatyvių būdų, kaip įtraukti į sprendimų priėmimą įvairias piliečių grupes ir kūrybingai, atsižvelgiant į vietos kontekstą, spręsti viešosios politikos problemas. 2020 metais EBPO (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija) publikavo pirmąjį tarptautinį įrodymais pagrįstą tyrimą, kuriame detalai analizuojama, kaip valstybėse naudojamos svarstomosios demokratijos priemonės priimant viešosios politikos sprendimus (Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave, 2020). Kaip pagrindinės išskirtos trišalės tarybos, piliečių asamblėjos ir dalyvaujantieji biudžetai. Tyrimo organizatoriai pažymi, kad beveik pusę svarstomosios demokratijos priemonių ir praktikų inicijuoja savivaldybės, dažniausiai pasitaikančios sritys – miesto ir strateginis planavimas, sveikatos paslaugos, aplinkosauga ir infrastruktūra.

Dalyvaujamosios ir svarstomosios demokratijos sampratos net moksliniu lygmeniu neretai apibrėžiamos sinonimiškai, nes abiem atvejais siekiama tiesiogiai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesą, o ne rinkti atstovus (Carson, Elstub, 2019, 1), be to, kai kurie autoriai siūlo derinti abiejų demokratijos sampratų privalumus, pavyzdžiui, pirmajame pasiūlymų teikimo etape suteikti plačią prieigą visiems piliečiams ir tik vėlesniuose etapuose pereiti prie atstovų atrankos (Schechter, Sullivan, 2018). Skiriami šie pagrindiniai dalyvaujamosios ir svarstomosios demokratijos skirtumai: dalyvių skaičius, dalyvavimo tipas ir dalyvių atranka (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Esminiai dalyvaujamosios ir svarstomosios demokratijos skirtumai

	Dalyvių skaičius	Dalyvavimo tipas	Dalyvių atranka
Dalyvaujamoji demokratija	<i>Didelis žmonių skaičius, idealiu atveju visi, kuriuos paveikė konkretus sprendimas. Tikslas – pasiekti kuo plačiau</i>	<i>Kuo daugiau norinčiųjų dalyvauti, dalyvavimo galimybių įvairovė ir skatinimas</i>	<i>Visi norintys gali dalyvauti, nėra suvaržymų</i>
Svarstomoji demokratija	<i>Maža, reprezentatyvi žmonių grupė. Tikslas – išsamūs svarstymai</i>	<i>Svarstymai / diskusijos, dalyviai turi būti gerai informuoti, kad galėtų įvertinti įvairias perspektyvas ir surastų bendrą sprendimą</i>	<i>Demokratinė loterija: atsitiktinė atranka derinama su stratifikacija (esamais visuomenės sluoksniais)</i>

Šaltiniai: sudaryta autorės, remiantis L. Carson, S. Elstub (2019); I. Česnulaitytė (2022).

Demokratizacijos procesus tiriantys mokslininkai paprastai sutaria, kad tiesioginis visų piliečių įtraukimas į valdymo procesus demokratinėse valstybėse yra būtinas, kad vyktų valdžios institucijų ir visuomenės dialogas priimant viešuosius sprendimus, taip partnerystė prisidėtų prie pilietinės visuomenės ugdymo (Bielskienė, 2016). Visgi tiek dalyvaujamoji, tiek svarstomoji demokratija susiduria su tam tikrais bendrais iššūkiais. Informacinės technologijos priartino ir išplėtė dalyvavimo galimybes, tačiau vis dar aktualu: *skaitmeninė atskirtis* (kaimo ir miesto skirtis, negalios, vyresnio amžiaus ir mažesnių pajamų, kalbinė), *pasi-priešinimas pokyčiams*, *grįžtamojo ryšio atvirumas* (įvairių ataskaitų, piliečių atsiliepimų viešumas), *sąmo-ningumas* (daugelis vis dar nežino apie dalyvavimo galimybes arba sužino apie tai tik savo pačių aktyvumo dėka) (Martell, 2024).

Mokslinėje literatūroje autorių požiūris į piliečių dalyvavimą netapataus: viena grupė autorių pažymi dalyvavimo, kaip tikslo, svarbą demokratiniam valdymui, kai daugiau dalyvavimo yra geriau, kita grupė dalyvavimą vertina kaip viešųjų paslaugų teikimo gerinimo priemonę, siekiant priimamų sprendimų skaidrumo ir kokybės (Petrauskienė, Žilinskas, 2013, 51), šiuo atveju ne visada daugiau dalyvavimo yra geriau, kitaip tariant, dalyvavimo poreikis ypač priklauso nuo dalyvavimo sąlygų ir konteksto, kuriame vyksta veiksmas.

Dažnai sąvokos *dalyvavimas* (angl. *participation, involvement*) ir *įtraukimas* (angl. *engagement*) mokslinėje literatūroje vartojamos kaip sinonimai, tačiau ne visi autoriai su tokia nuomone sutinka. Pavyzdžiui, Belgijoje įsteigtos piliečių platformos „Citizenlab“ viena iš autorių I. Lodewijckx (2020) sutinka, kad abiem atvejais tikslas yra tas pats – gerinti priimamų viešųjų sprendimų ir paslaugų kokybę, piliečių ir valdžios bendradarbiavimą, skiriasi tik iniciatyvos subjektas.

Piliečių įtraukimo procesas vyksta iš viršaus į apačią, kada piliečių aktyvumą inicijuoja valdžios institucijos. Šiuo atveju viešojo administravimo institucijose dirbantys administratoriai yra piliečių įtraukimo skatintojai, kviečiantys gyventojus diskutuoti, reaguoti į planuojamus priimti sprendimus, prisidėti prie įvairių projektų įgyvendinimo. Tuo tarpu piliečių dalyvavimo atveju iniciatyva pirmiausia kyla iš pačių piliečių, t. y. iš apačios į viršų.

Skirtingas požiūris į tai, iš ko turėtų kilti piliečių veiksmo iniciatyva, glaudžiai siejasi su galimomis veiksmo formomis ir jų įvairove. *Piliečiams įtraukti* būtinos formalios procedūros, nes tai dvikryptis valdžios ir gyventojų komunikacijos procesas, siekiant priimti abiem pusėms priimtinus, išdiskutuotus ir pagrįstus sprendimus. Kad įtrauktų piliečius, valdžia turi pasiūlyti priemones, kitaip tariant, nurodyti įtraukimo būdus, kaip gyventojai gali konsultuotis, gauti viešąją informaciją ar stebėti projektų įgyvendinimą. Piliečių įtraukimo požiūris turi būti integruotas į bendrą tam tikros teritorijos (miesto ar savivaldybės) valdymo strategiją, numatant aiškias taisykles, tikslus, valdžios ir piliečių bendradarbiavimo būdus. Iš piliečių tikimasi aktyvaus ir nevienkartinio įsitraukimo, tuo tarpu forma gali būti įvairi: dialogo platformos socialinėse medijose ar viešos konsultacijos, bendruomenės susitikimai, dalyvaujamasis biudžetas, tyrimai / apklausos,

idėjų generavimas ir pan. (Martell, 2024). Tenka pastebėti, kad šiuo atveju neretai įtraukiama gana pasyvia forma, piliečiams tik atsakant į klausimus (pvz., apklausos) arba išsakant savo nuomonę (pvz., diskusijos). Pasyvus gyventojų įsitraukimas yra tarsi išspėjamas ženklas valdžios institucijoms, jog piliečiai galbūt neįdomia, kad jų nuomonė vertinama arba nesulaukia grįžtamojo ryšio, kaip atsižvelgta į išsakytas pastabas ir pageidavimus. Didžiausias iššūkis valdžios atstovams – numatyti, kas iš tiesų gyventojams svarbu, įtikinti juos įsitraukti ir užtikrinti reikiamos informacijos prieinamumą, kad priimami sprendimai būtų pagrįsti.

Piliečių dalyvavimas visų pirma siejamas su galimybe veikti (individualiai ar kolektyviai), reikšti savo nuomonę dėl viešosios politikos ir tam nebūtinai formalios taisyklės. Visgi dalyvavimo formos gali būti formalios (pvz., balsavimas, bendruomenės susirinkimai) arba neformalios (pvz., bendruomenių veikla, įsitraukimas į socialinius judėjimus, kaimynystės / piliečių grupės, peticijos). Bet kuriuo atveju dalyvavimas neatsiejamas nuo aktyvaus piliečio veiksmo, kuris keičia visuomenę politiniu lygmeniu, kaip savanorystė, protestai ar balsavimas. Kad paskatintų gyventojus dalyvauti, valdžia turi mažinti dalyvavimo demokratiname procese kliūtis, pavyzdžiui, supaprastinti balsavimo procedūras, skatinti savanorystę ir mokyti gyventojus, kaip jie galėtų įsitraukti į jiems svarbių vietos reikalų tvarkymą. Kadangi dalyvavimo būdai gali būti įvairūs ir pasirenkami pačių piliečių, dalyvavimas negali apimti visų viešosios politikos sričių (Martell, 2024). Pagrindinis piliečių dalyvavimo iššūkis – mobilizuoti pakankamą gyventojų paramą ir nukreipti ją į tas politikos sritis, kur būtinas aukštesnis įsitraukimo ir sąmoningumo lygis.

Nepaisant skirtingos *dalyvavimo* ir *įtraukimo* sąvokų interpretacijos, tikslinga pažymėti, kad abi sampratos tarpusavyje susijusios ir viena kitą papildo, ugdant kolektyvinę atsakomybę, bendruomeniškumą ir gyventojų gebėjimą išsakyti savo poreikius bei įžvalgas. Kita vertus, siekiant įtraukios dalyvaujamosios demokratijos, būtina įvertinti ir suprasti panašių, bet netapačių procesų skirtumus. Piliečių dalyvavimas ir įtraukimas lemia tam tikrus veiksmus, kurių pasekmės, nors ir tarpusavyje susijusios, apima skirtingus sąveikos su demokratinio valdymu aspektus (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. *Piliečių dalyvavimo ir įtraukimo sampratų palyginamosios charakteristikos*

Charakteristikos	Piliečių įtraukimas	Piliečių dalyvavimas
Skirtumai		
Iniciatyva	Iš viršaus į apačią – inicijuoja valdžia	Iš apačios į viršų – inicijuoja piliečiai
Objektas	Pagrįstų sprendimų priėmimas	Aktyvaus pilietiškumo skatinimas
Aktyvumo lygis	Aukštas – įvairiapusis dialogas ir bendradarbiavimas	Aukštas – retai tiesioginis įsitraukimas į demokratinius procesus, kaip balsavimas ar savanorystė
Poveikis sprendimų priėmimui	Didžiulis – įvertinamos įvairios perspektyvos	Vidutinis – teisingesni sprendimai, bet poveikis dažnai netiesioginis
Ilgalaikis poveikis	Pagrįstesnė politika, ugdomas bendros atsakomybės jausmas, skatinama priimti kolektyvinius sprendimus	Didesnis piliečių pasitenkinimas, bendruomeniškumo ir aktyvaus pilietiškumo skatinimas
Veiklos būdai	Konsultacijos, diskusijos, dialogo platformos, apklausos, dalyvaujamas biudžetas – politikos formavimas	Balsavimas, susirinkimai, savanorystė, piliečių grupės, peticijos – politikos įgyvendinimas
Panašumas		
Tikslas	Įtraukti piliečius į demokratinį procesą, stiprinti bendruomenės ryšius, gerinti valdymą	

Šaltiniai: sudaryta autorės, remiantis I. Lodewijckx (2020); Instant Input (2023); N. Martell (2024).

2. Piliečių dalyvavimo būdai ir atsakingos vietos savivaldos institucijos Lietuvoje

Piliečių dalyvavimo / įtraukimo svarba reglamentuota pagrindiniuose strateginiuose dokumentuose. Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2020“ (2023) numatoma, kad svarbiausi šalies sprendimai turi būti formuojami atvirai diskutuojant piliečiams ir valdžios institucijoms, taip didinant pasitikėjimą ir skatinant inovatyvias idėjas bei puoselėjant bendruomeniškumą. Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2003) teigiama, kad „darnus vystymas neįmanomas be plataus visuomenės dalyvavimo ne tik sprendžiant konkrečius Strategijoje nurodytus uždavinius, bet ir priimant darnaus vystymosi požiūriu svarbius įvairaus lygio sprendimus“.

Be strateginių dokumentų, piliečių dalyvavimo galimybes tvarkant vietos reikalus reglamentuojamos LR Konstitucijoje (1992), tarptautiniuose teisės aktuose (pvz., Europos Vietos savivaldos chartijoje ir kt.), įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose. Visgi LR Vietos savivaldos įstatymas (1994, aktuali redakcija) yra pagrindinis teisinis dokumentas, nustatantis demokratinius principus ir reglamentuojantis piliečių dalyvavimo galimybes vietos valdyme. Įstatyme išvardyta 13 pagrindinių principų, iš kurių bent keletas tiesiogiai susiję su piliečių dalyvavimu (4 str.): atstovaujamosios demokratijos, atsakomybės savivaldybės bendruomenei, savivaldybės bendruomenės ir pavienių savivaldybės gyventojų interesų derinimo, savivaldybės gyventojų dalyvavimo tvarkant savivaldybės reikalus, veiklos viešumo ir skaidrumo, plėtros ir veiklos planingumo, reagavimo į savivaldybės gyventojų nuomones.

Vietos savivaldos principų analizė atskleidžia, kad piliečiams vietos savivaldoje užtikrinamos gana plačios dalyvavimo galimybės tvarkant vietos reikalus: nuo savo atstovų išrinkimo, galimybės tiesiogiai dalyvauti planuojant ir įgyvendinant savivaldybės sprendimus iki dalyvavimo rengiant, svarstant įvairius strateginius, teritorijų ir finansinio planavimo dokumentus, vykdant jų įgyvendinimo priežiūrą, taip pat teisės gauti motyvuotus atsakymus į gyventojų pateiktus pasiūlymus.

Atkreiptinas dėmesys, kad įstatyme vartojama *dalyvavimo* sąvoka reglamentuojant visus savivaldybės institucijų bendradarbiavimo su gyventojais būdus, nedarant reikšminio skirtumo nuo *įtraukimo* sąvokos. Drauge pastebėtina, kad vietoj *piliečių* sąvokos įstatyme vartojamas *gyventojų* terminas, tuo siekiant pabrėžti savivaldybės bendruomenės, t. y. nuolatinių savivaldybės gyventojų, svarbą tvarkant vietos reikalus, atsižvelgiant į bendrus viešuosius poreikius ir interesus.

Pagrindinės institucijos, turinčios detalizuoti ir užtikrinti dalyvavimo savivaldybių veikloje aplinkybes, yra: savivaldybės tarybos nariai, meras, seniūnas, seniūnaitis, etikos ir antikorupecijos komisijos nariai, savivaldybės ir Seimo kontrolieriai. Kiekviena iš šių institucijų skirtingu intensyvumu dalyvauja nustatant gyventojų dalyvavimo sąlygas ir jas įgyvendinant.

Savivaldybės tarybos nariai savivaldybės valdyme visų pirma atlieka gyventojų atstovavimo funkciją, tad įpareigoti priimti gyventojus ir jiems atsiskaityti už savo veiklą (LR Vietos savivaldos įstatymas, 1994, aktuali redakcija, 10 ir 16 str.). Savivaldybės taryba kaip institucija yra atsakinga už reglamento, kuriame numatytos pagrindinės bendravimo su gyventojais formos ir būdai (15 str.), bei vietos gyventojų apklausos tvarkos aprašo (15 str.) tvirtinimą. Kartu tarybos posėdyje gali būti leidžiama pasisakyti kviesiems asmenims, užduoti klausimus (17 str.), savivaldybės tarybos sudaromų komitetų ir komisijų darbe patarimojo balso teise gali dalyvauti suinteresuoti asmenys (21 ir 22 str.), komisijų nariai, be kitų dalyvių, gali būti išplėstinės seniūnaičių sueigos deleguoti bei visuomenės ir bendruomeninių organizacijų atstovai, kiti savivaldybės gyventojai (22 str.).

Mero pagrindinė atsakomybė yra užtikrinti, kad būtų sudarytos tinkamos vietos gyventojų dalyvavimo tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus sąlygos, nustatytos vietos savivaldos įstatymo 42 straipsnyje, ir deramai atstovaujama savivaldybės interesams bendradarbiaujant bei sprendžiant klausimus su nevyriausybinėmis organizacijomis (25 str.). Glaudų mero ryšį su savivaldybės vietos gyventojais liudija įtvirtinta įstatyminė nuostata, kad „meras turi nuolat bendrauti su savivaldybės nuolatinais gyventojais“ (27 str.) bei atsiskaityti savivaldybės bendruomenei (ne tik tarybai) už savo ir savivaldybės veiklą (27 str.). Taigi meras, tiesiogiai išrinktas vietos gyventojų, įpareigotas ne tik rinkiminiu, bet ir vietos savivaldos demokratinių principų įgyvendinimo aspektu prisiimti atsakomybę už gyventojų dalyvavimo tvarkant vietos reikalus galimybių sudarymą ir priežiūrą, kad tai būtų veiksminga ir priimtina vietos gyventojams. Be to, meras gali

sudaryti darbo grupes savo kompetencijos klausimais, į kurių sudėtį gali būti įtraukti ne tik savivaldybės administracijos darbuotojai ar tarybos nariai, bet ir kiti savivaldybės teritorijoje veikiantys asmenys bei visuomenės atstovai (27 str.).

Seniūnas pagal LR Vietos savivaldos įstatymo (1994, aktuali redakcija) 36 straipsnį iš esmės atlieka tarpininko tarp vietos gyventojų ir savivaldybės administracijos funkcijas. Pagrindinės jo funkcijos prisidedant prie gyventojų dalyvavimo užtikrinimo yra: supažindinti seniūnaičius ir vietos gyventojus su patvirtintu seniūnijos metiniu veiklos planu ir aptarti seniūnijos metinio veiklos plano įgyvendinimo ataskaitą; šaukti seniūnaičių ar seniūnijos aptarnaujamos teritorijos gyventojų sueigas, prireikus organizuoti gyventojų susitikimus su savivaldybės ar valstybės institucijų ir įstaigų atstovais, apibendrinti pateiktas pastabas, pasiūlymus ir teikti juos merui bei savivaldybės administracijos direktoriui; informuoti seniūnijos gyventojus apie savivaldybės veiklą ir organizuoti konsultacijas su jais.

Seniūnaičiui pagal įstatymą suteikiamos dvi pagrindinės funkcijos (39 str.): atstovauti seniūnaitijos gyventojų interesams (dalyvaujant sprendimų priėmimo procesuose, seniūnaičių sueigoje, organizuojant gyventojų apklausas, susitikimus su savivaldybės institucijų atstovais ir pan.) ir skatinti juos prižiūrėti teritoriją, rūpintis aplinkos apsauga, pažeidžiamais bendruomenės nariais, rengti įvairius renginius ir juose dalyvauti, organizuoti saugumo užtikrinimo priemones, puoselėti paveldą. Seniūnaičius tiesiogiai renka gyventojai, o kandidatus gali siūlyti gyventojai ir bendruomeninės organizacijos (38 str.). Išplėstinėje seniūnaičių sueigoje su sprendimo priėmimo teise gali dalyvauti aptarnaujamoje teritorijoje veikiantys bendruomeninių organizacijų deleguoti atstovai (41 str.), tuo tarpu patarimojo balso teise gali dalyvauti tos seniūnijos teritorijoje veikiančių nevyriausybinų organizacijų, tradicinių religinių bendruomenių atstovai (41 str.).

Savivaldybės etikos ir antikoruacijos komisijos, savivaldybės ir Seimo kontrolieriai pagal jų kompetenciją atlieka tam tikrą priežiūros funkciją, nes nagrinėja savivaldybės bendruomenės narių, gyvenamųjų vietovių bendruomenių ar bendruomeninių organizacijų atstovų siūlymus ir pastabas dėl mero ir savivaldybės tarybos narių veiklos skaidrumo (23 str.), kovos su korupcija priemonių vykdymo (24 str.), nagrinėja iš gyventojų gaunamus prašymus, pranešimus, skundus ir pareiškimus dėl savivaldybės lėšų bei turto valdymo (67 str.) ir tiria gyventojų skundus dėl savivaldybės pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo atvejų (69 str.).

LR Vietos savivaldos įstatymo IX skyrius „Vietos gyventojų dalyvavimas tvarkant savivaldybės reikalus“ yra tiesiogiai susijęs su piliečių dalyvavimo būdų aptarimu tvarkant vietos reikalus. Susistemintos gyventojų dalyvavimo galimybės, pagrindinės dalyvavimo formos, dalyviai ir esminės sąlygos pateiktos 3 lentelėje.

3 lentelė. Gyventojų dalyvavimo savivaldybių veikloje būdai

Dalyvavimo būdai	Formos	Dalyviai	Kitos sąlygos
Informavimas	Interneto svetainė	Visi vietos gyventojai savivaldybės arba savo iniciatyva	Teksto paprastumas, aiškumas, prieinamumas visiems, interneto nuoroda į teisės aktą ar kitą informacijos šaltinį; kontaktiniai duomenys
	Kiti būdai, atsižvelgiant į informacijos gavėjų specifiką		
Konsultacijos	Apklausa: tiesiogiai įrašant nuomonę į lapus; apklausiant interneto svetainėje	Inicijuoti ir dalyvauti gali asmenys nuo 18 metų, inicijuoti – taryba, meras, seniūnas	Formą, vietą, laiką, trukmę siūlo savivaldybė ir tokias sąlygas, kad visų suinteresuotų gyventojų dalyvavimas būtų objektyviai įmanomas. Vietos gyventojų asmens duomenys tvarkomi tik siekiant užtikrinti grįžtamąjį ryšį (išskyrus apklausą). Rezultatai – patarimojo pobūdžio
	Vieši svarstymai, susirinkimai, forumai, diskusijos	Vietos gyventojų grupės, kurias tiesiogiai paveiks ar gali paveikti sprendimas; kiti suinteresuoti vietos gyventojai	
	Interneto svetainėje		

Dalyvavimo būdai	Formos	Dalyviai	Kitos sąlygos
Rezultatų vertinimas ir viešinimas	Nereglamentuota. Per penkias darbo dienas po konsultacijos	Visi norintieji. Be apribojimų	Teikto klausimo esmė; vertintojas ir jo kontaktiniai duomenys; konsultacijos forma, vieta, laikas, trukmė, dalyvavusių gyventojų skaičius, jų nuomonių pasiskirstymas ir apibendrinimas; politinė reklama negalima
Įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą	Nedetalizuota	Nedetalizuota	Nedetalizuota

Šaltiniai: sudaryta autorės, remiantis LR Vietos savivaldos įstatymu. (1994). Aktuali suvestinė redakcija nuo 2024-04-01.

Įstatymas reglamentuoja šiuos vietos gyventojų dalyvavimo būdus (past. įstatyme įvardyti kaip sąlygos, 25 str.): 1) informavimas; 2) konsultacijos; 3) konsultacijų rezultatų vertinimas ir viešinimas; 4) gyventojų įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus. Pastarasis būdas / sąlyga įstatyme nedetalizuota, kaip gyventojai gali dalyvauti priimant sprendimus, kokia dalyvių atsakomybė ir dalyvavimo ribos, pareigos, terminai ir pan. Taigi įstatymas palieka daugiau laisvės pačioms savivaldybėms nuspręsti, kaip vietos gyventojai įtraukiami į sprendimų priėmimo procesus. Teisinio reglamentavimo trūkumas gali lemti dvejopą poveikį realioms piliečių dalyvavimo galimybėms savivaldybėse: savivaldybės gali plačiai ir įvairiomis priemonėmis siekti gyventojus įtraukti į sprendimų priėmimo procesus arba savo neveiklumą ir pasyvumą pateisinti teisinio reglamentavimo stoka. Atkreiptinas dėmesys, kad įstatyme savivaldybei yra numatytas iniciatorės vaidmuo, nes būtent ji turi sudaryti sąlygas vietos gyventojams dalyvauti ir pasinaudoti įstatyme numatytais dalyvavimo būdais. Taigi įstatymo nuostatos dėl vietos gyventojų dalyvavimo labiau siejamos su „įtraukimo“ samprata.

3. Naujienlaiškių skelbimo empirinio tyrimo rezultatai, jų analizė

Remiantis Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos pateiktu atsakymu į užklausą, 2023 metais gauta 19 818 gyventojų užklausų ir prašymų, t. y. maždaug 1000-į daugiau nei 2022 metais, kai gautos 18 779 gyventojų užklauso ir prašymai. Komunikacijos skyriaus duomenimis, užklauso ir prašymai pagal pobūdį ar sritį neskirstomi, tad neįmanoma įvertinti, kiek jų pateikta kaip gyventojų reakcija, atsiliepimas į tam tikrus savivaldybės kvietimus įsitraukti į veiklas ir kiek jų inicijavo patys gyventojai dėl asmeninių ar kitų priežasčių.

Klaipėdos miesto savivaldybės Komunikacijos skyriaus duomenimis, 2023 m. Klaipėdos miesto savivaldybės naujienlaiškyje paskelbtos 337 naujienos ir 569 skelbimai (atitinkamai 2022 m. naujienų – 303, skelbimų – 429). Tyrimo autorė užsiregistravo oficialioje Klaipėdos miesto savivaldybės interneto svetainėje, nurodydama el. pašto adresą, kuriuo buvo siunčiami visų sričių skelbimai ir naujienos nuo 2023 m. sausio 1 d. iki 2023 m. gruodžio 31 d. Visi skelbimai perskaityti, ieškant visų įmanomų gyventojų dalyvavimo / įtraukimo į įvairias sritis, susijusias su viešųjų reikalų tvarkymu, būdų. Per visą duomenų rinkimo laikotarpį naujienos ir skelbimai, atsižvelgiant į jų turinį, suskirstyti į keturias pagrindines grupes: naujienos ir skelbimai, skirti visiems gyventojams ir iš esmės orientuoti į individualų dalyvavimą ar įtraukimą (aptikta 182); kaip atskiros grupės išskirti projektinių pasiūlymų bei viešo svarstymo su visuomene skelbimai (aptikta 180) ir teritorijų planavimo-planaavimo viešumo skelbimai bei naujienos (aptikta 169); skelbimai, visų pirma orientuoti į organizuotų visuomenės grupių dalyvavimą ir įtraukimą (aptikta 46). Taigi iš viso užfiksuotos 577 naujienos ir skelbimai, kuriuose minimos įvairios gyventojų dalyvavimo tvarkant savivaldos viešuosius reikalus galimybės. Pažymėtina, kad pasikartojančios naujienos ir skelbimai, susiję su tos pačios dalyvavimo situacijos viešiniu, neignoruoti ir iš bendro atvejų skaičiaus nešalinti, laikantis požiūrio, kad bet koks, net ir pakartotinis informacijos viešinimas apie dalyvavimo galimybes yra reikšmingas ir gali paveikti gyventojų apsisprendimą dalyvauti ar būti įtrauktiems.

Straipsnyje dėl informacijos gausos nuspręsta apsiriboti tik tiesioginio individualaus dalyvavimo galimybių vertinimu, plačiau neaptariant organizuoto (grupinio) įtraukimo galimybių.

Kaip atskirą individualaus dalyvavimo galimybių pogrupį galima išskirti „Teritorijų planavimo ir planavimo viešumo“ skelbimus, kada gyventojai, vadovaudamiesi Visuomenės informavimo, konsultavimo ir dalyvavimo priimant sprendimus dėl teritorijų planavimo nuostatais (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. gruodžio 18 d. nutarimo Nr. 1267 redakcija) ir LR Teritorijų planavimo įstatymo (1995, aktuali redakcija) 37 straipsnio 3-ia dalimi, gali teikti siūlymus, pastabas ir pan. Į minėtą skelbimų skiltį patenka skelbimai dėl viso detaliojo plano rengimo proceso: skelbiama informacija apie planuojamų rengti specialiųjų detaliųjų planų tikslus, dokumentų rengimo pradžią, parengtas koncepcijas, jų sprendinių viešinimą, derinimo procese pakoreguotus sprendinius ir pakartotines procedūras, tad bendras skelbimų skaičius yra didesnis nei per tą patį laikotarpį skelbtų skelbimų dėl skirtingų teritorijų planavimo dokumentų, kai projektuotojai parengia detaliojo plano sprendinius ir teikia juos visuomenei viešam svarstymui, skaičius. Visuomenės kreipimasis su pasiūlymais ir skundais pagal LR Teritorijų planavimo įstatymo (1995, aktuali redakcija) 37 straipsnio 3-ią dalį yra iš esmės dėl parengtų sprendinių, kai viešinami konkretūs sprendinių brėžiniai ir aiškinamasis raštas. Per 2022–2023 metus Klaipėdos miesto savivaldybė, kaip planavimo organizatorius, gavo tik du pasiūlymus dėl tikslų formulavimo, kurie buvo paklausimo ar skundų pobūdžio, bet jiems 37 str. 3-ios dalies pasiūlymų teikimo ir atsakymo tvarka netaikoma.

Siekiant gauti papildomos informacijos apie gyventojų atsiliepimą į kvietimą teikti pastabas ir pasiūlymus, raštu kreiptasi į Klaipėdos miesto savivaldybės Urbanistikos ir architektūros skyriaus specialistus. Užklausoje buvo prašoma pateikti statistinę informaciją: kiek iš gyventojų gauta pasiūlymų, skundų, pastabų ir pan. į šios kategorijos informacijos viešinimą 2023 m. ir 2022 m.; ar pritarta / atsižvelgta į pastabas; kiek fiksuota atvejų, kai pastabos pateiktos žodžiu per viešus susirinkimus; ar buvo atvejų, kada gyventojai apsilanko tam tikrame pastate, siekdami susipažinti su planavimo dokumentais arba apžiūrėti viešą sprendinių ekspoziciją. Verta pastebėti, kad informacija apie teritorijų planavimo dokumentų viešinimą specialistų suteikta operatyviai ir ji buvo išsami, tuo tarpu į analogišką užklausą apie projektinių pasiūlymų duomenis atsakingi specialistai neatsakė net ir pakartotinai užklausus. Tokiu atveju, viešai neskelbiant statistinės informacijos bei nesuteikus informacijos į atsiųstą užklausą, negalima vertinti, kaip ir kiek gyventojai įsitraukia bei dalyvauja teikdami su projektiniais siūlymais susijusias pastabas ir viešą statybos projektų svarstymą su visuomene. Išanalizavus projektinių pasiūlymų bei viešo svarstymo su visuomene skelbimų kategorijai priskiriamus skelbimus nustatyta, kad visuomenei siūloma įsitraukti šiais būdais: 1) susipažinti su projektiniais pasiūlymais tam tikroje buveinėje (paprastai projektuotojo nurodytose patalpose) arba internetinėje svetainėje <https://www.klaipeda.lt/pp>; 2) teikti pasiūlymus raštu (nurodytu el. paštu); 3) dalyvauti viešame susirinkime (nuotoliu), kuris paprastai prasideda 14–19 val.

Remiantis atsakingų asmenų pateiktais atsakymais į užklausą, nustatyta, kad per analizuojamą 2023 metų laikotarpį naujienlaiškio skelbimuose buvo paskelbta informacija apie 59 skirtingus parengtus teritorijų planavimo dokumentus su kvietimu gyventojams teikti pastabas ar kitaip reaguoti. Planavimo pasiūlymus dėl parengto projekto sprendinių ar tikslų gyventojai gali teikti raštu planavimo organizatoriui ir plano rengėjui el. paštu ar per Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo dokumentų rengimo ir teritorijų planavimo proceso valstybinės priežiūros informacinę sistemą www.tpdri.lt iki susipažinimo su projektu pabaigos bei viešo svarstymo laikotarpiu. Per analizuojamą laikotarpį visuomenė su pasiūlymais kreipėsi dėl 16-os skirtingų dokumentų. Pasiūlymų (susumavus visų 16-os dokumentų) buvo pateikta 72. Iš pateiktų 72 pasiūlymų planavimo organizatoriaus 19 buvo priimti (atsižvelgta), 53 buvo atmesti (kaip nepagrįsti). Tuo tarpu 2022 metais buvo paskelbti 54 skelbimai apie skirtingus teritorijų planavimo dokumentus. Visuomenė su pasiūlymais kreipėsi dėl 10-ies skirtingų dokumentų. Pasiūlymų (susumavus visų 10-ies dokumentų) buvo pateikta 37. Visgi iš pateiktų 37-ių pasiūlymų planavimo organizatoriaus tik 6 buvo priimti (atsižvelgta), o 31 atmestas (kaip nepagrįstas). Lyginant dvejų metų duomenis galima pastebėti, kad visuomenė tapo aktyvesnė ir teikia tikslesnius ir labiau pagrįstus pasiūlymus, į kuriuos planavimo organizatorius atsižvelgia ir koreguoja teritorijų planavimo dokumentus. Visgi autoriai atkreipia dėmesį į viešojo intereso ribų nustatymą planuojant teritorijas, nes, anot ne vieną kartą pasisakiusio Konstitucinio Teismo, viešasis interesas yra dinamiškas ir kintantis (Raizgys, 2013, 223), tuo tarpu gyventojų dalyvavimas iš esmės ir orientuotas į viešojo intereso gynimą.

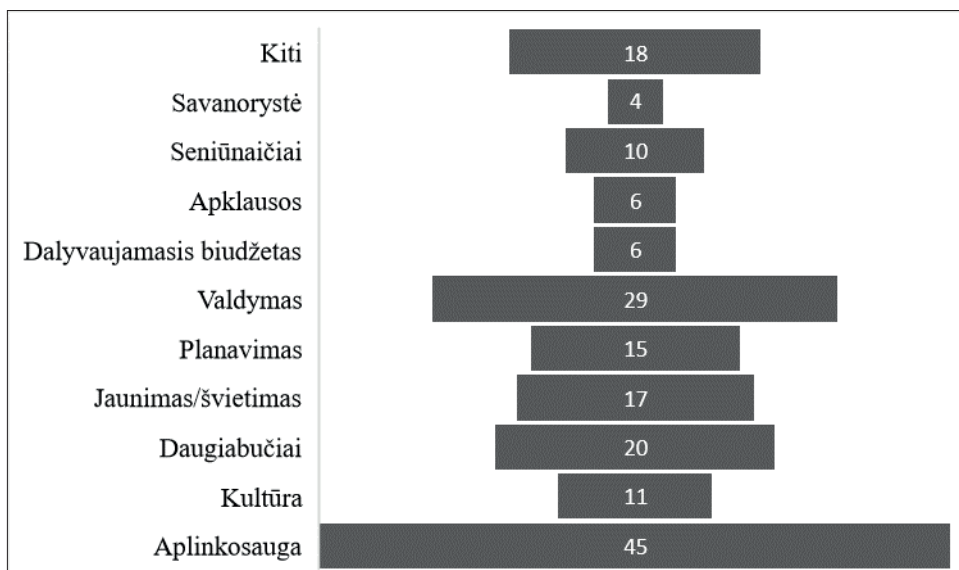
Vieši susirinkimai, kitaip vieši projekto svarstymai, specialistų teigimu, daugiausia organizuojami nuotoliniu būdu planavimo organizatoriaus įgalioto asmens. Išanalizavus skelbimų informaciją, viešas projekto svarstymas patalpose arba nuotoliu taikomi panašiu dažnumu. Jei vieši susirinkimai rengiami nuotoliu, dažniausiai prasideda 9 arba 10 val. ryte, tuo tarpu patalpose rengiami susirinkimai prasideda įvairiu darbo laiku nuo 11 iki 17.15 val. Viešų projektų svarstymas patalpose įprastomis darbo valandomis gali būti laikomas apribojimu dalyvauti suinteresuotiems gyventojams, nes atvykimas į konkrečią vietą susijęs su papildomomis laiko sąnaudomis ir ne visada gali būti suderinamas su darbiniais įsipareigojimais. Viešus susirinkimus organizuojant patalpose, planavimo organizatorius juose dalyvauja, bet informacijos apie gyventojų žodžiu pateikiamas pastabas ir pasiūlymus nesisteminama, ji fiksuojama viešinimo ataskaitose. Kita vertus, atsakingų specialistų teigimu, iš praktikos žinoma, kad yra atvejų, kai viešo susirinkimo metu atsižvelgiama į žodžiu pateiktas pastabas – tai fiksuojama viešo susirinkimo protokole. Tačiau daugeliu atvejų į viešus susirinkimus ateinantys gyventojai neregistruojami, tad neįmanoma įvertinti, kiek aktyviai visuomenė yra linkusi įsitraukti į su vietos reikalais susijusius viešinimo renginius šioje srityje.

Išanalizavus naujienlaiškyje skelbiamą teritorijų planavimo informaciją nustatyta, kad pagal LR Teritorijų planavimo įstatymą (1995, aktuali redakcija) ir LR Vyriausybės 2013-12-18 nutarimo Nr. 1267 patvirtintus Visuomenės informavimo, konsultavimo ir dalyvavimo priimančias sprendimus dėl teritorijų planavimo nuostatus, su parengtu teritorijų planavimo dokumentu per nustatytą laikotarpį visuomenė gali susipažinti trimis būdais: 1) teritorijų planavimo informacinėje sistemoje www.tpdri.lt; 2) Klaipėdos miesto savivaldybės interneto svetainėje www.klaipeda.lt; 3) projekto rengėjo patalpose, kur, atsižvelgiant į projekto lygį ir apimtį, gali būti surengta vieša ekspozicija. Nustatyta, kad negalima įvertinti, kaip aktyviai gyventojai naudojami pastarąja galimybe, nes nefiksuojami duomenys, kiek asmenų į tam tikrą buveinę (pastatą) atvyksta susipažinti su dokumentais. Specialistų teigimu, po karantino visuomenė daugiausia naudojasi nuotolinėmis susipažinimo priemonėmis arba kreipiasi į planavimo organizatoriaus įgaliotą asmenį (dokumento rengėją).

Vertinant skelbiamos informacijos pasiekiamumo aspektu, nustatyta 10 atvejų, kai su teritorijų planavimu susiję skelbimai neatsidarė dėl techninių kliūčių („Klaida“), ir du atvejai, kai skelbimai paskelbti praėjus trimis ir net septynioms savaitėms nuo jų sukūrimo datos. Šie atvejai atkreipia dėmesį į informacijos viešini- mo problemas, kurias ateityje būtina spręsti.

Didžiausia visuomenės įtraukimo į vietos reikalų tvarkymą įvairove išsiskiria skelbimai ir naujienos, orientuoti į *individualų gyventojų įtraukimą ir dalyvavimą*. Renkant duomenis analizei, skelbimai buvo atidžiai perskaityti ir suradus su gyventojų įtraukimu ar dalyvavimu susijusių reikšminių žodžių, sisteminami pagal viešųjų reikalų sritį. Tokiu būdu išskirta 11-a pagrindinių sričių, kur gyventojai kviešti įsitraukti į veiklas pasyviomis ar aktyviomis dalyvavimo formomis (žr. 1 paveikslą).

Daugiausia fiksuota aplinkosaugos srities gyventojų įsitraukimo / dalyvavimo atvejų (t. y. 45). Nustatyta, kad dažniausiai gyventojai kviečiami įsitraukti šiomis formomis: *susipažinti* su poveikio aplinkai vertinimo ataskaitomis (pateikta interneto svetainėje, internetine vaizdo transliacijos forma ar viešai eksponuojant) ir *teikti pasiūlymus* (raštu, el. paštu, informacinėje sistemoje www.tpdri.lt), *užduoti klausimus* ir *gauti informaciją*; *teikti* aplinkos apsaugos agentūrai *pasiūlymus* dėl tam tikros planuojamos ūkinės veiklos; *susipažinti* su taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimo pakeitimo paraiškomis (patalpose, interneto svetainėje); *teikti pastabas, pasiūlymus ir klausimus* (raštu). Pavieniais atvejais organizuoti viešą visuomenės supažindinimą patalpose, nuotolinį metodikos pristatymą, gyventojus kviečiant dalyvauti ekspedicijoje ar projekte filmuojant vaizdo įrašą ir laikyti aplinkosaugos egzaminą. Su aplinkosauga glaudžiai susijusi sritis – atliekų prevencija ir rūšiavimas. Čia gyventojams pasiūlyta įsitraukti / dalyvauti tvarkant vietos reikalus: rengiant atliekų prevencijos ir tvarkymo planą 2021–2027 metams (*konsultuojantis, susipažįstant* su projektais, *teikiant pasiūlymus* raštu); *įsitraukiant* į šiukšlių rinkimo ir atliekų susirinkimo akcijas; *susipažįstant* su atliekų rūšiavimo naujovėmis. Pažymėtina, kad būtent aplinkosaugos, kviečiant visuomenę dalyvauti įvairiomis formomis, skelbimuose dažniausiai nurodoma, koku būdu gyventojams bus teikiamas grįžtamasis ryšys, t. y. kaip bus atsižvelgta į pateiktas pastabas: pasiūlymus teikusiems pranešama raštu, informacija skelbiama atsakingų institucijų interneto svetainėse arba skyriuose.

1 pav. Vietos reikalų sritys, orientuotos į piliečių dalyvavimą ir įtraukimą (atvejų skaičius)

Sudaryta autorės, remiantis empirinio tyrimo duomenimis.

2023 metais išrinktos naujos savivaldybių tarybos ir merai bei įsigaliojo naujos LR Vietos savivaldos įstatymo redakcijos. Kaip šių įvykių pasekmė, 2023 metų naujienlaiškio skelbimuose ir naujienose pateikta nemažai informacijos, kuri susijusi su miesto valdymo pokyčiais. Nustatyta net 15-a atvejų, kai vietos valdžia atsiskaitydama gyventojams kvietė *susipažinti* su įvairiomis ataskaitomis ir savivaldybėje vykdytais valdymo pokyčiais, kurie nulemti naujo vietos savivaldos modelio ir pasikeitusių vietos valdžios atstovų: apie vicemerus, tarybos komisijas, savivaldybės kolegiją, patariamųjų grupių formavimą, nepriklausomų narių atranką į miesto valdomas įmones, strateginio veiklos plano 2023–2025 m. peržiūrą, naują IT socialinės paramos priemonę. Išsamus ir savalaikis gyventojų informavimas apie miesto valdymo pokyčius ypač svarbus kuriant pasitikėjimo vietos valdžia kultūrą ir informuojant gyventojus apie jiems suteikiamas galimybes dalyvauti sprendžiant vietos savivaldos klausimus. Užfiksuoti keturi atvejai, kai gyventojai raginti *teikti kandidatūras* visuomenės atstovavimo pagrindais: į etikos ir antikorupcijos komisiją; į savivaldybės valdomų įmonių kolegialius organus; į patariamąsias darbo grupes (vietoj buvusių visuomeninių tarybų). Informacija apie galimybę gyventojams *susipažinti su* tarybos posėdžio medžiaga ir *stebėti posėdžio* tiesioginę transliaciją internetu paskelbta 10 kartų.

2023 metais gyventojai kviešti dalyvauti įvairiuose planavimo procesuose (15 atvejų): rengiant 2024–2026 metų biudžeto ir strateginį veiklos planą, 2023–2029 m. vietos plėtros strategiją; numatant Klaipėdos miesto ir Klaipėdos rajono savivaldybės teritorijose esamų magistralinių dujotiekių ir susijusios infrastruktūros apsaugos zonas; rengiant Klaipėdos miesto savivaldybės šilumos ūkio specialųjį planą; dalyvaujant Klaipėdos miesto Vitės kvartalo žiemos uosto tyrime; nustatant valstybinės reikšmės kelių apsaugos zonas. Nustatytos šios gyventojų įtraukimo / dalyvavimo galimybės: *susipažinti* su įvairių planų projektais ir sprendiniais (pateiktos internetinės nuorodos); *teikti pasiūlymus ir pastabas* raštu (el. paštu) arba žodžiu *dalyvaujant viešame pristatyme-diskusijoje* (patalpose ir nuotoliu); *dalyvauti forume* (patalpose); *teikti paraišką* dėl viešos susisiekimo infrastruktūros projektų (elektronine ir popierine forma); *pranešti* apie sugadintus kelio ženklus. Atkreiptinas dėmesys, kad vieši pristatymai ne visada organizuoti, numatant galimybę dalyvauti nuotoliu, be to, renginiai vyko savivaldybės administracinėse patalpose darbo valandomis (pvz., 12 val., 14 val.). Tokiais atvejais suinteresuotų gyventojų įtraukimas / dalyvavimas gerokai apribotas dėl objektyvių darbo laiko aplinkybių.

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad gyventojai naujienlaiškio skelbimuose gana dažnai (t. y. 20 kartų) kviešti dalyvauti su daugiabučių administravimu susijusioje veikloje. Pagal LR Vietos savivaldos įstatymą (1994, aktuali redakcija) viena iš savarankiškų savivaldybių funkcijų yra „betų ir kitų patalpų savininkų bendrijų

valdymo organų, jungtinės veiklos sutartimi įgaliotų asmenų ir mero paskirtų bendrojo naudojimo objektų administratorių veiklos, susijusios su įstatymų ir kitų teisės aktų jiems priskirtų funkcijų atlikimu, priežiūra ir kontrolė pagal Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtintas pavyzdines taisykles“ (6 str.). Įgyvendinant šią funkciją, jei daugiabučio namo patalpų savininkai patys neadministruoja namo, savivaldybė paskiria administratorių ar administruojančią įmonę (Civilinis kodeksas, 4.84 str.), kuri veikia pagal savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintus nuostatus. Kad paskirtų arba pakeistų administratorių, savivaldybė organizuoja daugiabučio namo patalpų savininkų visuotinius susirinkimus arba apklausas, kuriose balsų dauguma pasirenkamas administratorius. Analizuojamu laikotarpiu savivaldybė kvietė konkretaus namo patalpų savininkus *dalyvauti balsavime raštu* 19-a kartų iš jų 4-i buvo pakartotinio balsavimo atvejai, pristatant arba išsiunčiant paštu biuletenius balsavimo organizatoriui (t. y. savivaldybei) arba pasirašytą ir nuskenuotą ar nufotografuotą biuletenį, arba užpildytą ir elektroniniu parašu pasirašytą balsavimo raštu biuletenį išsiunčiant el. paštu: daugiabuciubalsavimas@klaipeda.lt. Tik vienu atveju savivaldybė kvietė gyventojus *dalyvauti nemokamame seminare* dėl daugiabučių namų atnaujinimo / modernizavimo savivaldybės patalpose, deja, nesiūlant galimybės dalyvauti seminare internetinės transliacijos būdu. Taigi gyventojų įtraukimo į daugiabučių administravimą galimybės dalyvavimo formos pasirinkimo aspektu gana ribotos.

Su seniūnaičių institucija susijusi informacija skelbta 10 kartų, suteikiant gyventojams galimybę būti įtrauktiems / dalyvauti: *teikiant kandidatus* į seniūnaičius ir *atiduodant savo balsą / balsuojant / išrenkant seniūnaitį* (elektroniniu būdu savivaldybės interneto svetainėje www.klaipeda.lt, raštu seniūnaitijose, fiziškai atvykus į savivaldybės administraciją). Pastebėtina, kad ne visų seniūnaitijų gyventojai yra aktyvūs, todėl net penkis kartus skelbta informacija dėl pakartotinių seniūnaičių rinkimų. Taigi seniūnaičio, kaip aktyvaus tarpininko, vaidmuo gyventojams ir savivaldybės administracijai dar nelabai žinomas ir įprastas.

Teisiškai reglamentuota gyventojų dalyvavimo forma apklausa buvo galima pasinaudoti penkis kartus (be pasikartojančių skelbimų), kai prašyta *dalyvauti apklausoje / užpildyti apklausos anketą ir išreikšti savo nuomonę, pasidalinti apklausos nuoroda* su draugais ir pažįstamais. Apklausos vykdytos, siekiant sužinoti gyventojų nuomonę apie pakitusią gyvenamąją aplinką, geriau suprasti užsieniečių poreikius mieste, sužinoti gyventojų lūkesčius ir poreikius rengiant vietos plėtros strategiją, gyventojų požiūrį į skiepijimąsi nuo vakcinomis valdomų užkrečiamųjų ligų, jų nuomones dėl gyvenamosios aplinkos bei teikiamų viešųjų paslaugų.

Tuo tarpu apie teisiškai įstatymų nereglamentuotą, bet pastaraisiais metais savivaldybėse vis dažniau taikomą gyventojų dalyvavimo formą dalyvaujimąjį biudžetą, informacija paskelbta šešis kartus. Dviem atvejais pristatytas dalyvaujamas biudžetas mokinių lygmeniu ir keturiais atvejais – savivaldybės bei pasiūlytos gyventojų įsitraukimo / dalyvavimo galimybės: *susipažinti* su ataskaita / iniciatyvomis (internetinė nuoroda); *dalyvauti* iniciatyvoje; *teikti pastabas ir pasiūlymus* (raštu, žodžiu); *dalyvauti* viešame projekto *pristatyme* (patalpose, tiesioginė „Youtub“ transliacija); *siūlyti idėjas*; galimybė *konsultuotis su specialistais*; *balsuoti* už patikusias idėjas (raštu, platforma <https://dalyvauk.klaipeda.lt/>). Vienas iš skelbimų, kviečiantis gyventojus balsuoti už vertingiausias jų iniciatyvas, neatsidarė dėl techninių kliūčių („Klaida“). Gyventojai reaguodami į paskelbtą informaciją teikė komentarus po skelbimu dėl gausybės klaidų ataskaitoje, teikiamų iniciatyvų aktualumo ir jų įgyvendinimo problemų. Taigi dalyvaujamojo biudžeto iniciatyva gyventojų yra stebima ir praktikuojama, tačiau tobulintina.

Nemažai galimybių įsitraukti / dalyvauti 2023 metais pasiūlyta jaunimui, kaip vienai tikslinių visuomenės grupių (12 atvejų), ir keletas vaikams bei suaugusiesiems švietimo srityje (penki atvejai). Naujienlaiškio skelbimuose užfiksuotos šios įsitraukimo / dalyvavimo galimybės: *dalyvauti* piešinių / aplinkosaugos / verslo idėjų / mokesčių / antikorupcijos konkursuose / renginiuose / viktorinose / programose; *teikti* prašymus / paraiškas raštu (pristatyti į administraciją, el. paštu); *dalyvauti* ir *konsultuotis* su vaikų teisių gynėjais atvirų durų dienose; *ieškoti* idėjų ir *prisidėti* jaunimo forume; *balsuoti* už jaunimo lyderius; *naudotis* jaunimo praktinių įgūdžių ugdymo paslaugomis. Sveikintina, kad daugelyje skelbimų nurodoma, ko siekiama, kviečiant jaunimą įsitraukti į įvairias veiklas: dirbti su jaunimu Klaipėdoje, padėti pradedantiesiems verslininkams savo idėjas paversti sėkmingu verslu, pateikti būtinas pagrindines aplinkosaugines žinias, formuoti antikorupcinį sąmoningumą, skatinti jaunimą dalyvauti sprendimų priėmimo procese ir suteikti neorganizuotam jaunimui galimybę dalyvauti bei išsakyti savo nuomonę, teikti individualias paslaugas mažiau galimybių

turintiems ir neaktyviems jauniems žmonėms nuo 15 iki 29-erių metų, skatinti skaitmeninį pilietinį dalyvavimą, kurti jaunimo forumo metodiką. Visgi mokslininkai pažymi, kad demografinių pokyčių kontekste būtina ieškoti ne vien jaunimo, bet ir vyresnių gyventojų (vyresnių kaip 60 metų) aktyvumo skatinimo priemonių, nes jų dalis bendroje visuomenės grupėje didėja (Karmyšov ir kt., 2021, 58).

Kultūros srityje į analizės duomenis neįtraukti tik pramoginio pobūdžio skelbimai (pvz., kvietimai į šventes, koncertus ir pan.), pagrindinis atrankos kriterijus – piliečių kvietimas tam tikra forma įsitraukti į veiklas, kurios susijusios su aktualių klausimų sprendimu, arba raginimas organizuoti konkrečią veiklą. Nustatytos šios gyventojų įtraukimo / dalyvavimo galimybės: *prisijungti* prie organizatorių (tapti vienu iš jų), *teikti paraišką*, įsitraukti į kandidatų atranką ir *balsuoti*, *dalyvauti* viešai pristatant projekto idėją (patalpose), *teikti pasiūlymus* ir *telkti* bendruomenę, *susiburti* ir *puoselėti* aplinką, *sukurti* meno šedevrą.

Stebėtinai mažai informacijos analizuojant naujienlaiškio skelbimus ir naujienas aptikta apie savanorystę (keturi atvejai). Be to, tik vienas skelbimas buvo tiesiogiai susijęs su savanorystės skatinimu kviečiant *savanoriauti* renginyje „The Tall Ships Races“. Kituose skelbimuose *supažindinama* ar *siekama atkreipti dėmesį* į savanorystės iniciatyvas ir svarbą. Konstatuotina, kad savanoriškos veiklos viešinimas ir skatinimas pasitelkus naujienlaiškį kaip priemonę yra nepakankamas.

Pavieniai skelbimai kitose nei jau aptarta srityse, susiję su piliečių įtraukimo ir dalyvavimo galimybėmis, priskirti grupei „Kiti“ (socialinės paslaugos, užsieniečiai, pilietinės akcijos, turizmas, paveldosauga, negalia, sveikata, teisėsauga ir pan.). Išanalizavus duomenis užfiksuotos šios piliečių įtraukimo ir dalyvavimo galimybės: *pranešti* paramos centrui; *pateikti* informaciją; *pristatyti* automobilių vaistinėles (nebenaudojamas); *siūlyti* naują pavadinimą paplūdimiui; *gauti* konsultacijas; *dalyvauti* naujos rėmimo tvarkos *pristatyme* (pastate) / konferencijoje / atrankoje; *susipažinti* su nauju konceptu seminare-diskusijoje. Pastebėta, kad į vieną iš skelbimų sulaukta net keturių gyventojų komentarų, nes kviesta rašyti siūlymus komentaruose, ne vien siųsti nurodytu el. pašto adresu. Tokia praktika laikytina geru pavyzdžiu, kurį savivaldybė galėtų dažniau taikyti ir kitur.

Atlikus kiekybinę naujienlaiškio skelbimuose ir naujienose, kurios orientuotos į *individualų gyventojų įtraukimą ir dalyvavimą*, aptiktų reikšminių žodžių analizę (182 atvejai), informacija susisteminta, išskiriant 10 dažniausiai vartojamų reikšminių žodžių grupių pagal siūlomų gyventojų įsitraukimo / dalyvavimo galimybių pobūdį (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Reikšminių žodžių vartojimas naujienlaiškyje (atvejų skaičius)

Grupė	Atvejai	Reikšminiai žodžiai
Informavimas Iš viso: 63	43	<i>Susipažinti / supažindinama / viešinama / paskelbta</i> : el. nuoroda, ekspozicija / patalpos (skyrius, agentūra), interneto svetainė / tinklalapis, skelbimų lenta, informacinė sistema, teisės aktų registras
	14	<i>Viešas visuomenės supažindinimas / svarstymas / susirinkimas / pristatymas / diskusija / renginys</i> : patalpos, internetinė vaizdo transliacija (<i>MS Teams</i>), „YouTube“ kanale
	6	<i>Gauti informaciją / galimybė užduoti klausimus / turi kreiptis / bus atsakyta į iškylančius klausimus</i>
Konsultacijos Iš viso: 62	43	<i>(Pa)teikti pasiūlymus / pastabas / paraišką / idėjas / klausimus / prašymus</i> : raštu (paštu, pastate, el. paštu), žodžiu, komentaruose, informacinėje sistemoje
	7	<i>Konsultuojamasi / pasirengę konsultuoti / kviečia gauti konsultacijas / turės galimybę konsultuotis / kilus klausimams konsultuoja</i>
	7	<i>Anoniminė apklausa / sudalyvauti apklausoje / išreikšti savo nuomonę / pasidalinti apklausa (nuoroda) / užpildyti apklausos anketą / atsakyti į kelis svarbius klausimus</i>
	5	<i>Išsakyti savo idėjas ar rūpesčius / kartu ieškoti sprendimų / siūlyti idėjas / išsakyti savo nuomonę</i>

Grupė	Atvejai	Reikšminiai žodžiai
Sprendimų priėmimas Iš viso: 29	19	<i>Balsavimas raštu (daugiabučiai):</i> biuletenį pristatant organizatoriui, išsiunčiant paštu / el. paštu organizatoriui (savivaldybei)
	10	<i>Balsuoti / atiduoti savo balsą / aktyviai dalyvauti ir išrinkti / rinkite (seniūnaičiai):</i> interneto svetainėje, raštu seniūnaitijose, atvykus į savivaldybės administraciją
Sprendimų įgyvendinimas Iš viso: 11	6	<i>Savanoriai aktyviai dalyvauja / visuomenės įsitraukimo į savanorišką veiklą / paskatinti aktyviai savanoriauti / įsitraukimą į savanorystės iniciatyvas</i>
	5	<i>Prisijungti / jungtis / norinčius dalyvauti jungtis</i>
Skatinimas Iš viso: 7	7	<i>Skatinti jaunimo aktyvumą / piliečių aktyvumą / šiuolaikinį pilietinį dalyvavimą / skaitmeninį pilietinį dalyvavimą / skiria rėmimą dalyvauti / pakviesti neaktyvius ir mažiau galimybių turinčius / sudaryti galimybes bendruomenei dalyvauti / padidinti dalyvavimą sprendimų priėmimo procese</i>

Sudaryta autorės, remiantis empirinio tyrimo duomenimis.

Išvados

Tiek piliečių *įtraukimu*, tiek jų *dalyvavimu* siekiama paskatinti juos įsitraukti į demokratinį valdymo procesą. *Dalyvavimo* samprata visų pirma siejama su aktyviais gyventojų veiksmais vykdant tam tikrą veiklą ar atliekant tam tikras užduotis, tuo tarpu *įtraukimo* samprata siejama su dialogo ir konsultacijų paieškomis sprendžiant aktualius viešosios politikos klausimus. Taigi teigiama, kad *įtraukimo* sąvoka tinkamesnė vartoti svarstymų demokratijos kontekste, o *dalyvavimo* sąvoka labiau atitinka dalyvaujamosios demokratijos keliamus tikslus. Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad Klaipėdos miesto savivaldybės siūlomos dalyvavimo galimybės dalyvių atrankos ir dalyvavimo tipo (tikslų) aspektais artimesnės *dalyvaujamosios demokratijos* sampratai, nors tam tikri veiklos būdai, kaip konsultacijos, diskusijos, apklausos, dalyvaujamosios biudžetas, rodo, kad stengiamasi atliepti svarstomosios demokratijos uždavinius.

Pagrindiniai gyventojų dalyvavimo būdai vietos savivaldoje reglamentuojami LR Vietos savivaldos įstatymo. Įstatyminės nuostatos piliečių dalyvavimo galimybių užtikrinimo aspektu įpareigoja savivaldybę imtis iniciatyvos ir sudaryti sąlygas vietos gyventojams dalyvauti bei pasinaudoti įstatyme numatytais dalyvavimo būdais. Taigi gyventojų dalyvavimo vietos savivaldoje galimybės labiau siejamos su *įtraukimo* samprata ir svarstomosios demokratijos plėtojimu.

Empirinio kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad Klaipėdos miesto savivaldybė gana aktyviai siekia *įtraukti* gyventojus į įvairias vietos veiklas, skelbdama informaciją naujienlaiškiuose. Daugiausia galimybių dalyvauti / *įsitraukti* 2023 metais nustatyta planuojant projektinius pasiūlymus bei viešą svarstymą su visuomene ir teritorijų planavimą, nes suinteresuotos visuomenės *įtraukimo* reikalavimai reglamentuoti teisės aktuose. Įvertinus individualaus gyventojų *įtraukimo* į tam tikras sritis galimybes nustatyta, kad dažniausiai jie kviečiami dalyvauti aplinkosaugos, daugiabučių administravimo, miesto valdymo ir planavimo veiklose. Iš bendros visuomenės grupės išsiskiria jaunimas, nes būtent šiai grupei priklausantiems gyventojams savivaldybė siūlo specifines dalyvavimo / *įsitraukimo* galimybes. Klaipėdos miesto savivaldybė ribotai išnaudoja informacijos platinimo būdą – naujienlaiškį, skatindama gyventojų aktyvumą seniūnaičių, dalyvaujamojo biudžeto, kultūros ir ypač savanorystės srityse.

Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad Klaipėdos miesto savivaldybė LR Vietos savivaldos įstatymo reglamentuotų vietos gyventojų dalyvavimo tvarkant savivaldybės reikalus būdų aspektu aktyviausiai taiko informavimo ir konsultacijų priemones. Reikšminių žodžių vartojimo dažnio analizė naujienlaiškyje atskleidė, kad gyventojai tiesiogiai į sprendimų priėmimo procesą *įtraukiami* ribotai, čia dominuoja dvi sritys – daugiabučių administravimas ir seniūnaičių veikla. Tuo tarpu dalyvavimo galimybės įgyvendinant sprendimus siejamos beveik išimtinai su savanoriška veikla, o *įtraukimo* / dalyvavimo skatinimo priemonės nukreiptos į tikslinę visuomenės grupę – jaunimą, kitoms grupėms iš viso neskiriant arba skiriant reikšmingai mažai dėmesio.

Literatūra

- Bielskienė, J. (2016). „Profesionalaus“ pilietinio dalyvavimo įtaka demokratijos deficitui. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1 (38), 51–62. <https://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmai/article/view/10309/8190> [žiūrėta 2024-07-10].
- Carson, L., Elstub, S. (2019). *Comparing participatory and deliberative democracy*. newDemocracy Research and Development Note, newDemocracy Foundation. <https://www.newdemocracy.com.au/wp-content/uploads/2019/04/RD-Note-Comparing-Participatory-and-Deliberative-Democracy.pdf> [žiūrėta 2024-04-16].
- Česnulaitytė, I. (2020). *Svarstymų demokratija – ateities demokratija*. Atviros Lietuvos fondas. <https://olf.lt/ieva-cesnulaityte-svarstymu-demokratija-ateities-demokratija/> [žiūrėta 2024-04-15].
- Česnulaitytė, I. (2022). *Ar svarstomosios demokratijos banga pasieks Lietuvą?* Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras. 3 sektorius. http://www.3sektorius.lt/docs/Ieva%20Cesnulaityt%C4%97ArsvarstomosiosdemokratijosbangapasiuksLietuv%C4%85_2022-05-18_16_13_24.pdf [žiūrėta 2024-04-16].
- Fagance, M. (2014). *Citizen Participation in Planning*. Elsevier. <https://books.google.lt/books?id=ZZbOBQAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=democracy+and+citizen+participation&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewiOwIyHu5jZAhUFVywKHeKIDmE4ChDoAQgnMAA#v=onepage&q=democracy%20and%20citizen%20participation&f=false> [žiūrėta 2018-02-15].
- Instant Input. (2023). *Citizen Engagement vs. Participation: What is the Main Difference?* <https://www.instantinput.com/blog/citizen-engagement-vs-participation> [žiūrėta 2024-04-15].
- Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave*. (2020). OECD iLibrary. https://www.oecd-ilibrary.org/sites/339306da-en/index.html?itemId=/content/publication/339306da-en&_cs_p_07698b7c924c319dbb92a6500bf563da&itemIGO=oecd&itemContentType=book [žiūrėta 2024-04-15].
- Karmyšov, S., Ruseckaitė, O., Marquez, R. G. (2021). Engaging Senior Citizens and Youth in Community Development. *Tiltai*, 1, 57–76. <https://e-journals.ku.lt/journal/TBB/article/2271/info> [žiūrėta 2024-07-24].
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. (2000). *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022-07-01. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB>
- Lietuvos Respublikos Teritorijų planavimo įstatymas. (1995). *Valstybės žinios*, 1995-12-30, Nr. I-1120. Aktuali suvestinė redakcija nuo 2024-05-01. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.26B563184529/asr> [žiūrėta 2024-06-12].
- Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. (1994). *Valstybės žinios*, 1994-07-20, Nr. 55-1049. Aktuali suvestinė redakcija nuo 2024-03-01. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5884/asr> [žiūrėta 2024-04-19].
- Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ patvirtinimo“. (2023). *TAR*, 2023-12-23, Nr. XIV-2466. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a8b03ef0a55511ee8172b53a675305ab?jfwid=1z7qrkybq> [žiūrėta 2024-04-17].
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2023). *Valstybės pažangos strategija. Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“*. <https://lr.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/pkvNdKV10fk.pdf> [žiūrėta 2024-04-17].
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2022). *Bendrakūryba ir svarstomoji demokratija: metodinės gairės*. <https://epilietis.lrv.lt/lt/naujienos/atnaujintos-inovatyvaus-visuomenes-itraukimo-metodines-gaires> [žiūrėta 2024-04-16].
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“. (2003). *Valstybės žinios*, 2003-09-19, Nr. 89-4029. Aktuali redakcija nuo 2011-04-08. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.217644/asr> [žiūrėta 2024-04-16].
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugsėjo 18 d. nutarimo Nr. 1079 „Dėl visuomenės informavimo, konsultavimo ir dalyvavimo priimančias sprendimus dėl teritorijų planavimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“. (2013). *Valstybės žinios*, 2013-12-30, Nr. 140-7096. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2dd6c8c0723911e3b29084acd991add8> [žiūrėta 2024-06-12].
- Lodewijckx, I. (2020). *The Difference between Citizen Engagement and Participation*. <https://www.citizenlab.co/blog/civic-engagement/what-is-the-difference-between-citizen-engagement-and-participation/> [žiūrėta 2024-03-29].
- Martell, N. (2024). *Citizen Engagement Vs. Participation: What is it?* Delib Newsroom. <https://newsroom.delib.net/citizen-engagement-vs-participation-difference/> [žiūrėta 2024-04-15].
- Raižys, D. (2013). Viešojo intereso gynimas planuojant teritorijas: perspektyvinės tendencijos. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. Mokslinių straipsnių rinkinys, 221–237. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/51ecffdfef33-4638-beee-5c635eefe200/content> [žiūrėta 2024-07-24].
- Petrauskienė, R., Žilinskas, G. (2013). Informacinių technologijų įtaka politiniam dalyvavimui: interneto skverbties ir rinkėjų aktyvumo tendencijos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 12 (1), 50–64.
- Schechter, D., Sullivan, B. (2018). *Beyond Mini-Publics Alone*. newDemocracy Research and Development Note, newDemocracy Foundation. https://www.newdemocracy.com.au/wp-content/uploads/2018/02/docs_research-notes_2018_February_nDF_RN_20180215_BeyondMiniPublicsAlone.pdf [žiūrėta 2024-04-16].

THE POSSIBILITIES FOR INVOLVING CITIZENS IN MANAGING LOCAL AFFAIRS IN KLAIPĖDA CITY MUNICIPALITY

EDITA ŠTUMBRAITĖ-VILKIŠIENĖ
Klaipėda University (Lithuania)

Summary

Both citizen *engagement* and citizen *participation* seek to encourage citizens to get involved in the democratic governance process, but the concept of *participation* is primarily associated with the actions of the population in certain activities or tasks, and *engagement* with the search for dialogue and consultation in solving relevant public policy issues. In this way, it is argued that the concept of *engagement* is more appropriate to be used in the context of deliberative democracy, and the concept of *participation* is more in line with the goals of participatory democracy. The results of the empirical study show that the participation opportunities offered by the municipality of Klaipėda, based on the selection of participants and the type (purpose) of participation, are closer to the concept of participatory democracy, although certain methods of activity, such as consultation, discussion, surveys and participatory budgeting, show efforts to respond to the tasks of deliberative democracy.

The main methods of residents' participation in local government are regulated by the Local Government Law of the Republic of Lithuania. In terms of ensuring opportunities for citizens' participation, the legal provisions oblige the municipality to take the initiative and create conditions for local residents to participate and use the methods of participation provided by the law. In this way, the opportunities for residents' participation in local government are more closely related to the concept of *engagement* and the development of deliberative democracy.

The results of the empirical qualitative research revealed that Klaipėda City Municipality is quite active in trying to involve residents in various local activities by publishing information in newsletters. Most opportunities for participation/engagement in 2023 are identified in the areas of project proposals and public deliberation with the public and territorial planning, as the requirements for the involvement of the interested public are clearly regulated in legal acts. Residents are increasingly actively using legally established opportunities for participation/engagement in this area. After evaluating the possibilities for the individual involvement of residents, it was found that residents are usually invited to participate in environmental protection, the administration of apartment buildings, city management and planning activities. Young people stand out from the general group of society, because the municipality offers specific opportunities for participation/engagement to residents belonging to this group. Klaipėda city municipality makes limited use of the newsletter as a method of information dissemination, encouraging residents to be more active in the field of the promotion of elders (*seniūnaičiai*), participatory budgeting, culture and especially volunteering.

The results of the research revealed that, in accordance with the Local Government Law of the Republic of Lithuania, Klaipėda city municipality is most active in the use of information and consultation tools. An analysis of the frequency of the use of significant words in the newsletter showed that residents are directly involved in decision-making to a limited extent, and two areas dominate, the administration of apartment buildings and the activities of elders (*seniūnaičiai*). Meanwhile, the opportunities for participation in the implementation of decisions are almost exclusively associated with voluntary activities, and the means of promotion of participation/engagement are focused on the target group of society, youth, with little or no attention being paid to other groups.

KEY WORDS: *opportunities for citizens' participation/engagement, management of local affairs, ways of involving residents.*

JEL CODES: D78, H79, H83, K15

Gauta: 2024-05-10

Priimta: 2024-07-04

Pasirašyta: 2024-08-20